

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Силвия Петкова

**за дисертационния труд на Росица Боянова Хаджигеоргиева
„Изучаване на руски език с помощта на автентични текстове:
теория и практика“**

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление

1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по руски език)

Росица Хаджигеоргиева е редовен докторант към Катедрата по методика във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител доц. д-р Антония Радкова. Представеният дисертационен труд е посветен на актуален за методиката на обучението по руски език проблем, който от дълго време очаква своето решение. Приложен е комплексен аналитичен подход към въпроса за използването на автентични текстове в чуждоезиковото обучение с оглед на ориентацията на учебния процес към естественото общуване. Авторката базира своите методически решения не само на детайлно проучване на съществуващите теоретични концепции, но и на дългогодишната си преподавателска практика (тя е работила като учител по руски език в столичното 35 СОУ „Добри Войников“, преподавала е руски език в Нов български университет и в Академията на МВР, както и български език в Московския държавен лингвистичен университет).

Текстът на дисертацията е с общ обем 148 страници и се състои от: увод, три глави, заключение и библиография. Трудът е прецизно структуриран, а отделните му части са логично свързани и добре балансирани в съдържателно отношение.

В увода целта на изследването се определя като доказване на ефективността на автентичния текст при изучаване на руски език на началните нива на обучение (A1-A2) чрез теоретичен анализ и описание на работещи методически алгоритми от практиката. Произтичащите от тази цел задачи докторантката формулира като седем последователни изследователски стъпки, които дават ясна представа за същината на научния труд. При определянето на методологията на изследването проличава намерението на Р. Хаджигеоргиева да разчупи рамките на традиционната теория на езиковото обучение и да предложи един по-широк поглед върху категорията *автентичен текст*, като съчетае ракурсите на методиката на обучението по чужд език с тези на философията, психологията, лингвистиката на текста и др. Приветствам включването в тази комплексна методология на три приложно ориентирани изследователски процедури: анализ на учебни материали, провеждане на обучение по метода *case study* и анкетиране. Трябва да бъде оценено по достойнство и решението на докторантката да изведе в отделен параграф на увода трите изследователски принципа,

на които почива нейната научна разработка: антропоцентричен, функционален и текстоцентричен. Това без съмнение допринася за пълноценното представяне на труда в концептуален план.

В *първа глава* Р. Хаджигеоргиева разглежда в интердисциплинарен контекст категориите автентичност и текст. Като прави кратък обзор на възгледите за автентичността във философията, психологията, антропологията, тя обръща специално внимание на съотношението на интересуващата я категория с понятията индивидуализъм, идентичност и авторство. Докторантката не пропуска да изрази и собствената си позиция по дискутираните въпроси. В частност тя подчертава, че се придържа към схващането, според което „авторството, респективно авторът, е «същностна» категория на автентичния текст“ (стр. 17). Като сериозна предпоставка за успеха на дисертационното изследване може да се квалифицира застъпването от Росица Хаджигеоргиева разбиране на текста като възможност за установяване на контакт между автора и другия. Многоизмерен е и профилът на категорията текст, очертан от докторантката. Тя разглежда текста не само в светлината на методиката на чуждоезиковото обучение, но и на функционалните граматика и лингвистиката на текста, като по този начин изгражда стабилна концептуална база за предстоящия анализ.

Във *втора глава* Р. Хаджигеоргиева закономерно насочва вниманието си към методическата проблематика и демонстрира добро познаване на съществуващите възгледи за мястото на различните видове текст в чуждоезиковото обучение. Подчертана е важната роля, която има подборът на текстове за развитието на речеви умения у обучаваните, особено когато е съобразен с техните познавателните интереси. Докторантката с основание констатира, че в наши дни наблюдаваме завръщането на автентичният текст след дълъг период от време, когато е бил използван традиционният структурно и системно ориентиран модел на преподаване.

Намирам за много полезна от методическа гледна точка осъществената тук диференциация на понятията *автентичен текст*, *учебен текст* и *адаптиран текст*. В хода на работата си Р. Хаджигеоргиева съумява да открие и методически да обоснове предимствата, които имат автентичните текстове в сравнение с другите видове текст, използвани в учебния процес. Важно е да се каже, че в дисертацията ярко присъства опозицията *автентичен текст* - *учебен текст* (адаптиран, компилиран или специално съчинен от авторите на учебника), но в нито един момент не става дума за рязко противопоставяне, а по-скоро за взаимно допълване. При това в центъра на разсъжденията на Р. Хаджигеоргиева винаги е обучаваният в качеството си на активен реципиент на текста. Като основно предимство, характерно за работата с автентичен

текст, се определя начинът, по който го възприемат обучаваните: той събужда любопитство и интерес към общуването; чрез него те по естествен път получават информация за стереотипите на поведение и за процесите в руското общество, у тях се поражда желание да участват в съответната автентична ситуация.

Заслужават внимание и разсъжденията на авторката за съотношението между категориите *автентичност на текста* и *автентичност на задачите* към него: “Можем да предположим, че ако изходните материали са автентични текстове, това не означава, че и задачите към тях ще бъдат автентични, както и обратното: учебният текст изисква само неавтентични задачи“ (стр. 35). В по-нататъшното изложение обаче не открих изрично потвърждение или отхвърляне на това предположение. Ето защо имам уточняващ въпрос към докторантката: Резултатите от анализа дават ли достатъчно основание да се твърди, че липсва пряка зависимост между автентичността на задачите/въпросите към текста и автентичността на самия текст?

Дисертационното изследване на Р. Хаджигеоргиева акцентира върху обвързването на релевантните теоретико-методически параметри на категорията *автентичен текст* с практическите потребности на обучението по чужд език. Неслучайно теоретичните положения, представени във *втора глава*, много добре кореспондират с осъществения в *трета глава* конкретен анализ на методическата функционалност на автентичния текст при формирането на комуникативни умения в обучението по руски език на нива А1-А2.

Докторантката сполучливо представя четири подобрени и апробирани от нея автентични текста, снабдени с подробен коментар за тяхната методическа функционалност при формиране съответно на езикови знания и умения, социолингвистична компетентност, евристични умения и межкултурна компетентност. Предложените разнообразни видове задачи към текстовете свидетелстват за солидните методически познания на Р. Хаджигеоргиева, която от позициите на професионалния си опит убедително защитава идеята за възможното и необходимо използване на автентични текстове дори и на началните етапи на обучението по руски език.

По-нататък е направено обстойно проучване на структурата и съдържателните аспекти на едно от най-авторитетните учебни помагала по руски език с културологична насоченост „*Знакомимся с рускими традициями и жизнью россиян*“ (Н. В. Баско, Москва, 2015). С пълно основание докторантката го класифицира като помагало за развиване на речеви умения, целящо постигане на резултати в съставянето на реч, но не и в целенасочена комуникация. Интерес предизвикват наблюденията на Росица Хаджигеоргиева върху това доколко в анализираното помагало са застъпени

автентичните текстове, какви са преобладаващите жанрове и каква е степента на автентичност на въпросите и задачите към текстовете. На стр. 101 четем: „Автентичните задачи могат лесно да бъдат идентифицирани: те запазват оригиналната комуникативна цел на текста, предизвикват лесно психологически и емоционален отклик и ангажират студентите“. Съответно като автентични докторантката определя задачите, които се отнасят към типовете „естественокомуникативни задачи“ и „трансфер“ от известната класификация на А. Бердичевски, т.е. към задачите, които надхвърлят учебните ограничения на общуването и могат да бъдат „пренесени“ (трансферирани) към аналогични реални ситуации. Въз основа на това въпросите към кратки автентични текстове от типа на меню в студентски стол и рецепта за приготвяне на руски борш са квалифицирани като автентични, т.е. като приближаващи се до тези в естествената комуникация. Така Р. Хаджигеоргиева стига до извода, че въпроси като *Предлагат ли се в ресторантите за бързо хранене традиционните национални ястия?* и *Прието ли е в края на обяда да се пие чай или кафе?* не предполагат еднозначен предвидим отговор и поради това са пример за естествени комуникативни задачи (стр. 105). Във връзка с този коментар бих помолила докторантката да поясни дали според нея всички послетекстови въпроси, изискващи извличане на конкретна информация от текста, би следвало да се определят като автентични задачи.

Наред с описанието и анализа на учебни занятия и материали докторантката осъществява още две аналитични процедури, резултатите от които добре открояват потенциала на автентични текстове и задачите към тях в обучението по руски език. Едната от тях е провеждане на образователен експеримент по метода *case study*, а другата е проучване на педагогическия опит чрез допитване до преподаватели русисти относно спецификата на работата с автентични текстове.

За мен беше интересно да се запозная с резултатите от обучението по метода *case study*, проведено с курсанти от Академията на МВР, чиято езикова подготовка съответства на ниво А2. Считаю, че тези резултати са приноси, тъй като разкриват съществени разлики във възприемането на учебен и автентичен текст от обучаваните. С професионална вещина докторантката съпоставя фрагменти от аудиторната работа, които съдържат разсъжденията на курсантите и техните отговори на анкетата, сочещи различията в разкриването на ключовите лингводидактически концепти в автентичния и учебния текст. Така тя потвърждава хипотезата си, че автентичността има важно значение за възприемането на текста – автентичният текст предизвиква на практика по-голям резонанс, стимулира по-активен отклик у обучаваните, докато съдържащите се в компилирания текст декларативни послания не мотивират оживена дискусия.

Резултатите от количествения анализ на данните от анкетата, предложена на обучаваните, позволяват на авторката да формулира някои изводи, които са от съществено значение за работата с текст в студентска аудитория. Сред тях бих открила извода, че разбирането на автентичния текст от обучаваните зависи както от цял набор методически параметри (вид четене, подбор на задачите и др.), така и от наличието на жизнен опит, компенсаторни механизми и стратегически компетентности.

Стойностни са и резултатите от извършеното анкетно проучване на мнението на 30 преподаватели по руски език от средни училища и университети, засягащо работата им с автентични текстове. Въпросите, които докторантката е включила в анкетата, са много внимателно обмислени, а обработката на отговорите на информантите във вид на диаграми със съпровождащ анализ дава възможност да бъдат осветлени редица релевантни параметри на използването на автентичните текстове в учебна среда. Като пример ще посоча „класацията“, в която се подреждат видовете компетентности, формирани чрез автентичния текст: на първо място са межкултурните компетентности, следвани от социокултурните, лингвистичните, компенсаторните и стратегическите компетентности. Челната позиция на межкултурната компетентност сред останалите видове компетентности недвусмислено подкрепя базовата хипотеза на дисертационния труд. Тезата на докторантката, че автентичния текст е *възможен* като инструмент за изграждане на езикови знания, *необходим* като средство за формиране на социолингвистични компетентности и *незаменим* като източник на социокултурна информация, като цяло се потвърждава от нагласите на преподавателите и техните обучаващи практики, разкрити чрез метода на анкетирането.

Предложената от докторантката интерпретация на резултатите от допитването е от съществено значение за общата ми висока оценка за постигнатото в тази ориентирана към практиката глава на дисертацията.

Бих искала да изтъкна добрата библиографска осведоменост на Р. Хаджигеоргиева. Тя е проучила и осмислила голяма част от важните научни постижения в дадената област (общо 113 заглавия на руски, български и английски език).

Справката за приносите в дисертационния труд съответства на действително постигнатите резултати при изпълнение на изследователската цел. Авторефератът отразява адекватно концептуалната база на дисертацията, основните етапи на анализа и направените от авторката изводи. В периода на докторантурата Р. Хаджигеоргиева е апробирала значителна част от изследването си в три статии, публикувани в авторитетни български научни издания. Броят на тези публикации отговаря на изискванията по настоящата процедура.

Имам следните бележки и препоръки по текста на дисертацията:

1) Проследяването на препратките към цитираните публикации на английски език е затруднено поради неправилен начин на оформяне на библиографията. В основния текст на дисертацията фамилиите на цитираните англоезични автори са транслитерирани (например Лонг 1991, Уилис 1996, Мишан 2005) и съвсем логично читателят ги търси в частта от библиографията на кирилица. Те обаче фигурират в библиографията като източници, оформени на латиница: Long, M., Willis, J., Mishan, F. Препоръчвам това техническо несъответствие да бъде отстранено при евентуално публикуване на труда.

2) Валидността на резултатите от обучението по метода *case study* би била по-висока, ако то беше базирано на сравнението на повече от една двойка автентични и учебни текстове. Според мен, ако не беше фокусиран само върху една тема, при това толкова лична като темата „Родина“, експериментът би бил „по-чист“ при открояване на разликите във възприемането на автентичния и учебния текст.

3) Намирам, че заключението на дисертацията не е достатъчно информативно. Докторантката споменава само някои от резултатите от осъщественото изследване, като същевременно отново посочва задачите на обучението по метода *case study* и изрежда част от анализирани аспекти на работата на преподавателите с автентичен текст под формата на въпроси. По мое мнение в тази финална част от текста основните изводи би трябвало да бъдат по-отчетливо систематизирани и обобщени.

Посочените бележки не са от принципен характер и не нарушават цялостното положително впечатление от работата на Р. Хаджигеоргиева.

Рецензията на дисертационен труд представлява самостоятелно, задълбочено научно изследване, което е фокусирано върху значима за методиката на чуждоезиковото обучение проблематика и има ясно изразени приноси както в теоретичен, така и в практико-приложен аспект. Анализът обхваща репрезентативен учебен материал и води до убедителни резултати. Въз основа на това предлагам на уважаемото жури да гласува положително за присъждане на Росица Боянова Хаджигеоргиева на образователната и научна степен „доктор“ по специалност 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по руски език).

16.03.2019

Рецензент:

доц. д-р Силвия Петкова
Катедра по руски език,
СУ „Св. Климент Охридски“